

**ІНТЕРПРЕТАЦІЙНА МОДЕЛЬ ОБРАЗУ ПРАВИТЕЛЯ
В ЛІТЕРАТУРІ КИЄВОРУСЬКОЇ ДЕРЖАВИ:
МЕТОДОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ**

У статті досліджується методологія вивчення інтерпретаційної моделі образу правителя у книжності Києворуської держави. Подається авторське визначення поняття «інтерпретаційна модель», наголошується на особливостях її вияву в русько-українській середньовічній літературі. Аналізуються інтерпретаційні моделі образів правителів у «Повісті врем'яних літ», Київському і Галицько-Волинському літописах.

Ключові слова: інтерпретаційна модель, образ правителя, література Київської Русі, «Повість врем'яних літ», Київський літопис, Галицько-Волинський літопис.

Розвиток сучасної історико-літературної науки ставить на порядок денний новий перегляд традиційних текстових джерел, зокрема, набуває актуальності вивчення та інтерпретація їх з позицій сучасної методології, а також із проєкцією на сучасність. Пошуки українським народом ідеалу національного лідера стимулюють звернення до середньовічних літописів – текстів, де книжники вперше запропонували власне бачення українсько-руського державного керманіча, визначили його ідеальну модель. Традиція вивчення образу правителя доби Середньовіччя, особливостей його формування була започаткована у розвідках М. Грушевського, С. Бугославського, С. Єфремова, В. Ключевського, М. Костомарова, М. Максимовича, І. Франка, О. Шахматова та ін. Серед сучасних учених до окремих аспектів цієї проблеми зверталися О. Александров, П. Білоус, С. Висоцький, Л. Задорожна, І. Ісиченко, Л. Махновець, Г. Павленко, О. Сліпушко, В. Шевчук, В. Яременко та ін. проте студіювання саме інтерпретаційної моделі образу правителя, з'ясування її суті, місії, призначення є питанням фактично не вивченим. Відтак, новизна нашої статті полягає в тому, що в ній уперше представлено інтерпретаційну модель образу правителя в середньовічних літописах, дано її авторське визначення і репрезентовано реалізацію у книжності.

Модель не є традиційним художнім образом. Вона може бути ідеальною чи матеріальною, а в поєднанні з символом модель творить образ, який містить у собі два аспекти: елементи художньої умовності та пряме й

безпосереднє відображення і відтворення об'єкта. Автори моделюють образи правителів за аналогією до дійсності та ідеального уявлення про нього, водночас доповнюючи власним баченням і розумінням. Пропонуємо власне визначення інтерпретаційної моделі образу правителя. Це – системне відтворення структури літературного феномену, що в поєднанні з символічним значенням моделює ідеальний образ, який репрезентовано у певному інтерпретаційному і тлумаченнєвому ключі. Відтак, із цього загального визначення виводимо конкретно дефініцію інтерпретаційної моделі образу правителя у середньовічних літописах. Це – системне відтворення структури книжного середньовічного явища, яке, поєднуючись із символічним значенням, моделює ідеальний образ, який репрезентовано в певному інтерпретаційному і тлумаченнєвому ключі, відповідному християнсько-руському канону.

Основний методологічний принцип вивчення інтерпретаційної моделі образу правителя в літературі доби Середньовіччя полягає у тому, що вона визначалася загальним характером, світоглядом і спрямуванням доби, її вимогами до державного керманіча. Варто зауважити, що домінуючим вектором мислення було православ'я, відтак, релігійний аспект, дотримання церковних і біблійних принципів бачилося однією з головних вимог до лідера. У книжності епохи Середньовіччя одними з найголовніших є образи правителів як носії ідеї державності, народу, етносу, нації, яка народжувалася. Крім того, модель образу правителя обов'язково втілювала у собі основоположну ідею влади. У середньовічних уявленнях людина загалом і правитель зокрема як представник народу, етносу бачаться як синтез душевного і тілесного начал, дуалізм духа і плоті. Книжність Києворуської держави є досить специфічною та особливою з огляду на прояви та відображення у ній образу особистості. Проте найбільшою мірою вона реалізується саме через образ правителя, що було зумовлено необхідністю утвердити як концепт держави, так і образ її лідера.

Загалом для образу є характерним втілювати окремі явища знаково-символічної системи, представляти дійсність у книжності та подавати її власне бачення. Джерелом походження образів є реальність, сприйнята творцем у певному ключі, осмислена книжником, виходячи із чітких засад. Для епохи руського Середньовіччя вагомою рисою образу, часто його основоположною характеристикою є відображення і представлення засад християнської віри, особливостей її побутування в конкретному киеворуському середовищі, його ментальному контексті. Фактично кожен образ має полісемантичний характер, він є багатоаспектним і багатогранним за рахунок своєї здатності відображати певну ідею. Так, образ правителя моделюється згідно з уявленнями, які існують у конкретному суспільстві на визначеному часовому проміжку.

По суті, образ виконує функцію основи, бази художньої системи будь-якого книжного тексту, тому є явищем, що представляє й утворює літературний твір саме як художню систему з усіма необхідними рисами і характеристиками. Кожна культурно-історична епоха представляє своє бачення образу правителя, творить його специфічну модель згідно з тими викликами і проблемами, які є визначальними на певному етапі, тому знаходять своє відображення у книжності загалом та конкретному образі зокрема. Специфіка представлення образу правителя в книжному тексті зумовлюється рядом чинників, зокрема особливостями жанру (літопис має свої визначальні характеристики) і світоглядом книжника. Погоджуємося з думкою Д. Лихачова про те, що «герой поводить себе так, як йому належить поводитися, але належить не за законами його характеру, а за законами поведінки того розряду героїв, до якого він належить. Не індивідуальність героя, а тільки розряд, до якого належить герой у феодальному суспільстві» [5, с. 13]. Слід зауважити, що типи поведінки, специфічні риси образів правителів склали вагомий частину тогочасного культурно-літературного етикету. Тобто, правитель повинен був діяти і поводити себе згідно з чітко визначеними нормами і критеріями, а не інакшим чином. Завданням книжника було творити образ правителя, репрезентувати його специфічні риси виключно відповідними виразами, згідно з тогочасним літературним етикетом і канонами середньовічного письменства. Допускалися і його власні оцінки, індивідуальна інтерпретація певного образу правителя книжником. Фактично автор у середньовічній літературі є «церемоніймейстером, він творить «діяство». Його герої – учасники цього «діяства» [5, с. 16].

Дієвість норм літературного етикету, чітке їх дотримання середньовічними книжниками зумовили виникнення своєрідних образів-знаків, образів-емблем як втілення певних ідей, носіями яких виступає конкретний образ правителя, лідера. Ці образи стають ефективними взаємозамінниками широким описів, дозволяють книжнику бути чітким і лаконічним, говорити по суті й конкретно, а головне – формувати образно-символічне втілення ідеї влади й держави через модель конкретного державного діяча. Таким чином поставали певні трафаретні моделі лідерів держави у середньовічному письменстві, за існування яких всі типи правителів характеризуються по-своєму, у певній обраній книжником манері. Наприклад, про святих князів, як Борис і Гліб, Ольга і Володимир, говориться посередництвом чітко визначених житійних штампів. Натомість образи правителів-воїнів, творяться зовсім іншими формулами, з використанням воїнських виразів, традиційних шаблонних некрологів, які писалися на смерть князів. У середньовічній літературі особистість стає центральною і визначальною фігурою у двох стратегічно важливих

випадках. Перший – вона є представником держави, чинить історично важливі дії, які визначають хід історії (Святослав, Ольга, Володимир Великий, Володимир Мономах). Другий – особистість стає на шлях повного посвячення себе Богові, відмовляється від влади і приймає смерть (Борис і Гліб). Тут постаті правителів завжди є первинним і визначальними, вони складають основу сюжету, визначають хід і спрямування оповіді. Особливого значення книжник надає образу правителя у тому випадку, якщо він виступає носієм його власних авторських думок і позицій. Таким чином образ правителя у середньовічній книжності має яскраво виражені ознаки художнього образу. У процесі творення середньовічної моделі образу правителя давньоруський автор ґрунтується на джерелах і власному його баченні, зумовленому запитами часу і так званим «замовленням» образу лідера з боку зацікавленого. Відтворення реальності є для літописця завданням другорядним, вона цікавить його настільки, наскільки відповідає завданням і місії створеного образу. Фактично модель образу правителя, її особливості дають підстави говорити про те, що у середньовічній книжності вона вибудовувалася за раніше визначеним планом, своєрідним трафаретом і домінуючим канонам. Слід зауважити, що суттєві відступи від цих критеріїв були фактично немислимыми і допускалися тільки незначні відхилення від них.

Ідеалізована книжна модель образу правителя в давньоруській книжності фактично не має багатьох суто індивідуальних рис, які були б їй притаманними у реальному житті. Спостерігається, що автор приписує їй багато позитивних, часто ідеальних якостей, насамперед риси мужності, героїзму, мудрості тощо. Поступово в книжності це набувало концентрованого вигляду, ставало ідеальним канонам для конкретних моделей образів керманів держави. У середньовічному суспільстві існував авторський і чітко визначений ідеал моделі образу правителя, котрий передбачав репрезентацію різних і часто відмінних, навіть протилежних аспектів його державної та історичної діяльності.

Для того, щоб представити всю багатогранність і багатоаспектність моделі образу правителя у середньовічному письменстві, книжники сформували і зреалізували певні світоглядні та стилістичні системи. Так, політично-релігійним і морально-етичним ідеалам суспільства відповідала певна модель образу правителя, агіографічним, сповненим культу святості – своя, значно відмінна від першої, суто «воїнським» – власна модель образу правителя і т.п. Загалом більшість дослідників середньовічної образної системи сходяться на думці про те, що киеворуська книжність характеризується наявністю єдиного художнього методу як такого, що перебуває у чіткій відповідності до світогляду середньовічної особистості. У свою чергу це зумовлювало

існування витриманого згідно з християнським каноном й автентичною специфікою образу правителя. По суті творення моделі образу правителя у добу Середніх Віків відбувалося у межах єдиного художнього методу – історичного монументалізму – та у відповідності до вимог жанру. З огляду на те, що християнсько-середньовічна гносеологія була багатоаспектною, допускала множинність способів пізнання світу, а звідси і Бога-Творця, то й бачення і представлення моделі образу правителя також було подібним.

Творення моделі образу правителя в середньовічній літературі зумовлювалося рядом чинників. Зокрема, суттєвий вплив на нього мало релігійно-символічне мислення і відповідне бачення світу, певне усвідомлення буття в заданому ключі. У моделі образу правителя синтезувалися такі аспекти, як абсолютна і незаперечна віра у божественну місію лідера, визнання його обраним, покликаним виконати певну велику історичну і державну роль. В образі правителя синтезувалися фактично два світи: вищий, вічний, «небесний» і нижчий, тимчасовий, «земний». Кожен із них спонукав його до певних учинків, визначав його місію у виконанні державних та історичних завдань. Крім того, вагому роль тут відігравав і середньовічний символізм, який визначав наявність у характері правителя певних універсальних рис і характеристик, його вписуваність у загальносвітовий контекст, об'єктивну визначеність його історичних і державних дій, а також підкреслював пріоритет соціального у характері правителя над індивідуальним. Відтак, книжність намагалася репрезентувати образ правителя як ідеал, який водночас відповідає правді буття, є зразком для наслідування і повчання. Таким чином інтерпретаційна модель образу правителя набувала глибокого символічного значення. У ній поєднувалися, синтезувалися реальна і легендарна історії, а також мотиви християнської або язичницької міфології. У свою чергу це сприяло поєднанню в моделі образу правителя актуальних для певної епохи соціально-історичних проблем і їхніх філософсько-символічних тлумачень.

Важливим аспектом у моделі образу правителя є представлення його як героя, наділення рисами воїна, здатного вистояти у будь-якому бою. Загалом концепт героя походить із народного епосу, а у книжність він інтегрується з певними корекціями, притаманним тільки їй кореляціями. Модель образу правителя-героя репрезентує популярний у Середні Віки символізм як такий, що наявний в усій системі християнського культу, а відповідно визначальний для образу лідера. Саме образ правителя, специфіка його середньовічної моделі значною мірою сприяли тому, що через його посередництво символізм як спосіб історичного і державного мислення, його зовнішня форма, сповнена глибокого внутрішнього змісту, утверджувалися в книжності як базові, домінуючі, визначальні. Символічний характер моделі образу правителя у добу

Середньовіччя творився на базі синтезу, гармонійного співіснування і поєднання символу язичницького та християнського. Фактичне співіснування у характері та вчинках і діяльності правителя християнської та язичницької ментальностей і символіки було послідовним та обов'язковим, засвідчуючи глибинний зв'язок нової християнської віри зі старою язичницькою традицією.

Формування моделі образу правителя відбувалося під впливом християнства, яке визначало риси характеру державного лідера, спосіб його поведінки. Творення нової символіки образу правителя супроводжувалося впливом на неї язичницької міфології, яка часто давала сформовані образи, наприклад, воїна, героя, а християнство наділяло їх новими відтінками і характеристиками. Християнська книжність визначала напрям символічного звучання моделі образу правителя, засоби художньої реалізації актуальних ідей у конкретних образах лідерів і державних діячів. Крім того, синтез християнської та язичницької символіки доповнювався впливами античного культу героя. Специфіка образу правителя визначалася також його синтетичним характером, гармонійним та ефективним поєднання одиничного і загального. Образ правителя обов'язково представлявся у контексті конкретних історичних ситуацій і подій, рушієм яких він переважно і виступав. Модель образу лідера неминуче характеризується силою свого впливу на суспільство, місійністю, непересічністю. Крім того, в образі правителя синтезуються середньовічний історизм і символізм, що веде до широкого узагальненого характеру образу, акцентування уваги на тій фундаментальній ідеї, носієм якої він виступає. Через образ правителя все історичне сприймається як досвід, має повчальний і яскраво виражений дидактичний характер. Інтерпретаційна модель образу правителя ґрунтується на синтезі факту і символу, що призвело до формування принципу типізації творення образу. Авторське літературно-художнє узагальнення формувалося на базі образного символічного відображення реального життя таким, яким бачив його книжник доби Середньовіччя. По суті кожен символічний образ правителя, його сутнісний характер визначається не стільки авторським баченням та індивідуальною фантазією книжника, скільки християнським світоглядом як способом бачення та оцінювання дійсності. У той же час слід відзначити той факт, що дохристиянські язичницькі уявлення про правителя, насамперед Віщого Олега, княгиню Ольгу, Святослава Завойовника, Володимира Великого, у складі літопису «Повѣсть врѣмяныхъ лѣтъ» засвідчують синтетичне поєднання і взаємовпливи символіки старої язичницької та нової християнської. Насамперед слід сказати про використання в моделі образу правителя значної кількості елементів епічної ідеалізації, запозичених із легенд. Проте їх головною умовою була відповідність християнській обрядовості, світогляду нової середньовічної літератури.

У процесі розвитку книжності змінювалися та удосконалювалися принципи зображення образу правителя, зокрема, іншого характеру і звучання набувала форма інтерпретації історичної та державної діяльності книжниками. Скажімо, в язичницьких переказах і легендах модель образу правителя, його характер саме як історично значущої особистості, творився і представлявся у контексті певних ситуацій. Насамперед, останні визначалися дружинним характером, прагненням відповідати його ідеалам і творити у такому напрямку образ головного героя. Правитель, державний діяч, згідно з народною легендарною традицією, у боротьбі зі злом насамперед покладався на свої надприродні сили і можливості, – силу, сміливість, розум, мужність, хитрість, досвідченість. Християнська релігія доповнила образ героя великою відповідальністю перед Богом, державою і суспільством за свої вчинки і слова. Цей аспект надав образу правителя дидактично-повчального і символічного звучання. Правитель-герой, його доля, життя і смерть завжди залежать від волі Бога, інтересів держави і суспільства, позиції у системі середньовічних стосунків, де є два визначальні вектори: сюзерен (правитель, носій влади) і васал (той, хто йому підкоряється). Обов'язкова риса характеру в образі ідеального героя – його любов до Вітчизни, щирий і відданий патріотизм, готовність боротися за державну ідею, істинну православну віру і віддати за них власне життя.

Специфіка та особливості художнього методу руської книжності доби Середніх Віків характеризуються творенням на базі синтезу історичних і філософських начал колоритних і за своїм характером символічних образів історичних осіб, якими є переважно правителі. Зокрема, домінуючими у середньовічній книжності виступали образи князів – великого київського та рідше удільних, княгинь, як Ольга, князів, які були канонізовані за подвиг відречення від влади – Борис і Гліб. Загалом образ правителя як втілення державного начала Русі, її міжнародних амбіцій є за своєю суттю ідеологічним типом, який відображає ідею влади, а також постає уособленням морального і суспільного судді. Центром уваги та особливого інтересу середньовічної книжності є правитель як представник і репрезентант конкретного соціального середовища. Його державна і суспільна позиції, соціальний статус і вплив самі по собі визначають форми представлення лідера в середньовічній книжності. Правитель обов'язково репрезентує державу як політичне ціле, всі її суспільні прошарки і соціальні стани. Відтак, він подавався з певних позицій, у чіткій відповідності до поставлених книжністю вимог, традицій, етикету і канонів.

Д. Лихачов правомірно наголошує на тому, що «у характерах князів немає жодних відтінків і переходів, що створюються протиріччями

внутрішнього життя. Всі добродетелі князя точно визначені, всі пороки його перераховані, їх може бути більше чи менше, але якісно вони одні й ті ж самі. Характеристика князя у літописі, якщо вона подається окремо, складається звичайно з перерахування його достоїнств, зовнішніх прикмет і, рідше, недоліків. Усі властивості його зрозумілі, чіткі, прості. Їх швидше мало, ніж багато. Літописці ніби уникають усього розмитого, незрозумілого, поєднують ніби емблеми і символи феодального порядку. Вони пишуть так само, як іконописці, – зображуючи для поклоніння чи, навпаки, для засудження. Їх головна увага звертається на осіб феодалів, але саме ці особи виступають ніби лише втіленням існуючих порядків – складної феодальної системи та її непорушності» [7, с. 31]. Слід додати, що поширеною рисою моделі образу правителя у середньовічній книжності є його динаміка, розвиток, що можна спостерігати на прикладі окремих образів. Наприклад, образ Володимира Великого містить два кардинально відмінних аспекти: язичник Володимир і Володимир, який охрестив Русь. Можна навіть вести мову про те, що це два підобрази однієї масштабної моделі образу правителя. Проте другий підобраз логічно випливає з першого, доводячи змінність характеру, життєвих пріоритетів і позиції правителя під впливом певних чинників.

Монументальний історизм книжності Середніх Віків максимально сприяє репрезентації героїзму особистості правителя, акцентуванні уваги на поняттях честі, мужності, державної мудрості, слави, військових і дипломатичних здобутків князя. Модель образу ідеального правителя є втіленням та ідеалом мужності та героїчної краси. Внутрішні чинники діяльності державного лідера підпорядковуються його зовнішній діяльності, проте виступають її основою і певним поясненням. Згідно з нормами тогочасного суспільного етикету, ідеал правителя базується на парадигмі міркувань та уявлень про те, що таке є честь і «сором». Його закоріненість і наявність у літературі ґрунтується на уявленнях, які склали визначальну систему цінностей середньовічного суспільства. Любов до Батьківщини, патріотизм державного керманіча пояснюються книжником як обов'язок і переконання. Процес творення моделі образу правителя супроводжувався суттєвим впливом народного епосу. Крім того, спостерігаються випадки трансформації фольклорного образу в літературний, коли вони видозмінювалися, перетворювалися під впливом книжних норм і канонів, набували додаткових значень і смислів, нового звучання. Книжник послідовно робить акцент на вчинках героїв, які визначають суть його характеру і поведінки. Усе, що літописець вважає позитивним, він описує у високому піднесеному стилі, показує як історично-державні діяння і подвиги свого героя. Слід наголосити на тому, що простежується безпосередній зв'язок між характером правителя і його

вчинками, діяльністю, подвигами, а часто вони фактично накладаються, отожднюються, ідентифікуються. По суті своїй подвиг є втіленням, символом сутності характеру правителя. Важливою характеристикою образу лідера є також його однозначність, точна переконаність автора у суті свого героя. Можна навіть говорити про те, що характеристика лідера є його своєрідною емблемою, гербом. З огляду на це дослідники часто використовують термін «геральдичність», характеризуючи літературу цього періоду. Ця риса виявляється насамперед у тому, коли конкретний образ в інтерпретації письменника стає символом, емблемою, втіленням його загального уявлення про феномен правителя як носія ідеї влади. Також важливу роль тут має ідеалізація героя в якості своєрідного способу художнього узагальнення реальної дійсності, її художня інтерпретація та відображення.

У книжності доби Середньовіччя образ державного керманіча частково виступає також втіленням і носієм ідеї вродженої долі – особистої й долі свого роду. Частково тому, що по суті своїй середньовічні уявлення про долю дуже рідко набували персоніфікованих рис та індивідуальних уособлень. Наприклад, бачення і розуміння родової долі було методом і способом літературного узагальнення у літописній повісті у складі Київського літопису про прохід князя Ігоря на половців. Визначальною рисою тут є те, що спадкоємці – онуки і правнуки послідовно характеризуються за дідовою лінією. Наприклад, рід «Ольговичів» постає посередництвом представлення образів Олега Гориславича, рід полоцьких «Всеславичів» – через князя Всеслава Полоцького тощо.

Завданням літописця у «Повѣсти врѣмянныхъ лѣт» було з'ясувати, звідки пішла Руська земля і хто у ній почав спершу княжити, тобто відразу образ правителя виходить на перший план і набуває особливого звучання. Творячи моделі образів державних керманічів, Нестор орієнтувався на такі образи у різних джерелах, зокрема біблійних книгах, які у першу чергу складали для нього авторитет, візантійських історичних хроніках, черпав відомості зі спогадів очевидців, перекладних творів, усної народної словесності тощо. Насамперед автор творить феномен Руської землі як самодостатньої й незалежної держави, яка має своїх правителів, що по суті представляють етнічні типи лідерів, синтезують у своїх характерах риси руської ментальності.

Першими образами правителів у літописі є засновники Кисва Київ, Щек і Хорив, потім – Олег, Ігор, Святослав, а далі починається династія християнських володарів – Ольга, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах та інші. Тут послідовно домінує релігійна концепція створення людини і світу, яка доповнюється киеворуською патріотичною тенденцією любові до Русі, вболівань за її історичну долю. Автор шукає героїв, здатних

стати державними лідерами, а ними стають саме правителі, на яких покладено відповідальність за долю Вітчизни. Важливо, що для автора при цьому головним є не дотримання історичних фактів, а використання їх із метою створити руський державний тип правителя. Так, формуючи образ Володимира-християнина, літописець використовує численні перекази про прийняття ним християнства, зокрема описує посольства до князя від болгар магометанської віри, німців, хозарських жидів, грецького філософа. 987 р. князь Володимир відправив власні посольства до різних держав, аби вивчити їхню віру. І для нього важливим чинником було хрещення його бабці великої княгині Ольги. Корсунська легенда про сліпоту і прозріння Володимира підтверджує легендарний характер оповіді та цілеспрямоване використання автором історичного матеріалу. Утверджується ідея, що рішення князя Володимира охрестити себе і Русь було самостійним. Таким чином через образ Володимира Великого утверджується думка про Русь як самостійну державу.

У літописах доби Високого Середньовіччя, зокрема Київському та Галицько-Волинському, спостерігаємо динаміку моделі образу правителя, що проявляється насамперед на прикладах образів Ізяслава Мстиславича, Данила Галицького, Володимира Васильковича. Загалом Київський літописе монументальним «військовим оповіданням», присвяченим опису тогочасного київського «рицарства». Тут рицарський «моральний світогляд літописців та їх героїв є світоглядом християнським, хоч, розуміється, в тій своєрідній формі, якою є світогляд «християнського лицаря» і в Європі. Останнє рішення належить Богові» [10, с. 163, 165]. Відтак, представлені тут образи князів Ізяслава Мстиславича та Ігоря – це образи правителів-воїнів-рицарів, відданих своїй Вітчизні. Д. Ліхачов відзначав, що шлях, яким міг піти розвиток руської літератури у XIII ст., якби не навала монголо-татар, частково показує Галицько-Волинський літопис [6, с. 17]. Перша частина літопису (від початку по 1260 р. Включно) представляє собою Галицький літопис, у центрі якого перебувають галицькі землі й образ князя Данила. Друга частина (з 1261 р. і до кінця) – це Волинський літопис, де центральним є образ волинського князя Володимира Васильковича. Ідеологію цього літопису дослідники визначають як князівсько-дружинну. Інтерпретаційна модель образу Данила Галицького представлена у героїчній (дружинній, воїнській) повісті про князя. У другій частині Галицько-Волинського літопису репрезентовано образ князя-філософа Володимира Васильковича. Загалом посередництвом образів правителів Ізяслава, Ігоря і Данила у Київському літописі та Галицькій частині Галицько-Волинського літопису утверджуються лицарські ідеї, а образ Володимира у Волинській частині культивує філософські й етичні принципи.

Домінування моделі образу правителя у літературі доби Середньовіччя визначається тим, що вона у своїй переважній більшості творилася на замовлення держави і насамперед конкретних князів, насамперед великих київських правителів. Останні були зацікавлені у тому, щоб літопис відобразив його політику у контексті загальнодержавного та загальноісторичного розвитку Київської Русі. Наприклад, такі правителі, як Ярослав Мудрий і Володимир Мономах зробили чи не найбільший внесок у розвиток культури і літератури, тому стали особливо популярними постатями у літописах, визначили ідеальну модель образу правителя. Крім того, часи їхнього правління – це періоди розквіту держави та її культурних і духовних векторів. Загалом характерною рисою моделі образу правителя на всіх етапах доби Середньовіччя є втілення у ній ідей влади, державності, ідеалу лідера. Ця модель у різні періоди свого розвитку позначається впливами культурного дискурсу, загальних ідейних і світоглядних позицій доби. Важливою рисою моделі образу правителя є його архетиповість, тобто в основі кожного образу лежить прадавня ідея. Ця архетипна ідея визначається синтезом автентичної та християнської традицій, а також впливами європейських векторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Задорожна Л. М. Риси етнотипу та етнохарактеристики у системі розвитку української літератури. Літописна спадщина : навчальний посібник. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – 139 с.
2. Задорожна Л. Характерологія першої частини «Літопису Руського» // Література. Фольклор. Проблеми поетики. Збірник наукових праць. – К. : Акцент, 2004. – Вип. 18, ч. 2. – С. 23–52.
3. Золоте слово. Хрестоматія літератури України-Русі епохи Середньовіччя IX–XV століть : у 2 кн. / [упор. В. Яременко, О. Сліпушко, передм. В. Яременка. – Кн. 1. – К. : Аконіт, 2002. – 784 с.
4. Золоте слово. Хрестоматія літератури України-Русі епохи Середньовіччя IX–XV століть : у 2 кн. / [упор. В. Яременко, О. Сліпушко, передм. В. Яременка. – Кн. 2. – К. : Аконіт, 2002. – 784 с.
5. Лихачев Д. С. Великое наследие // Избранные работы : в 3 т. – Т. 2. – Л. : Художественная литература, 1987. – С. 5–20.
6. Лихачев Д. С. Литература трагического века в истории России // Памятники литературы Древней Руси : XIII век / [вступ. ст. Д. С. Лихачева ; сост. и общ. ред. Л. А. Дмитриева, Д. С. Лихачева]. – М. : Художественная литература, 1981. – С. 5–26.
7. Лихачев Д. С. Человек в литературе Древней Руси / Д. С. Лихачев. – М. : Наука, 1970. – 180 с. – (Научное издание).
8. Сліпушко О. Еволюція та функціонування літературних образів у книжності Києворуської держави (XI– перша половина XIII ст.) : монографія. – К. : Аконіт, 2009. – 416 с.
9. Сліпушко О. Софія київська. Українська

література Середньовіччя : доба Київської Русі (X–XIII століття) : [монографія]. – К. : Аконіт, 2002. – 399 с. 10. Чижевський Д. Історія української літератури : Від початків до доби реалізму. – Тернопіль : МПП «Презент» за участю товариства «Феміна», 1994. – 480 с.

Бурлака Дарья, асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

В статье исследуется методология изучения интерпретационной модели образа правителя в книжности Киеворусской державы. Подается авторское определение понятия «интерпретационная модель», акцентируется на особенностях ее проявления в русько-украинской средневековой литературе. Анализируются интерпретационные модели образов правителей в «Повести временных лет», Киевской и Галицко-Волынской летописях.

Ключевые слова: *интерпретационная модель, образ правителя, література Киевской Русі, «Повестьвременных лет», Киевская летопись, Галицко-Волынская летопись.*

Burlaka Darja, post-graduated student,
The Institute of the philology, Kyiv National University of Taras Shevchenko

In this article the methodology of the interpretation model of the ruler image in the literature of the Kyiven state is investigated. The author definition of the conception «interpretation model» is presented. It is underlined interpretation models of rulers in the Ukrainian medieval literature. Interpretations models of rulers in the «Povestvremennyh lit», Kyiven and Galytsko-Volynskaya chronicles are investigated.

Key words: *interpretation model, ruler image, literature of the Kyiven state, «Povest vremennyh lit», Kyiven chronicle, Galytsko-Volynskaya chronicle.*